

ppłk dr inż. Przemysław ŻUKOWSKI⁸

mjr dr Artur ZIELICHOWSKI⁹

AKADEMIA WOJSK LĄDOWYCH

Wojska Obrony Terytorialnej jako element strategii obrony powszechnej w świetle doświadczeń Singapuru i Finlandii

Streszczenie: Artykuł zawiera przegląd zagadnień związanych ze znaczeniem Terytorialnej Służby Wojskowej dla systemu bezpieczeństwa militarnego Rzeczypospolitej Polskiej. Opisano w nim również znaczenie Wojsk Obrony Terytorialnej jak głównego determinantu powszechności gotowości obronnej na terytorium całej Polski. Dokonano również porównania założeń strategii obronny Finlandii, Singapuru i Polski pod względem cech obronny powszechnej.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, obrona powszechna, Terytorialna Służba Wojskowa, Wojska Obrony Terytorialnej.

Abstract: The article contains review of issues associated with importance of Territorial Military Service for Polish Republic military system. There was described importance of Territorial Defence Troops as a main determinant of All-Polish common defence readiness as well. The article contains also comparison of defence principles of Finland, Singapore and Poland in the light of common defence.

Key words: security, common defense, Territorial Military Service, Territorial Defence Troops.

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP) w XXI wieku przeszły bardzo dużą przemianę z organizacji opartej na żołnierzach zawodowych i służby zasadniczej na organizację wyłącznie zawodową wspieraną przez Narodowe Siły Rezerwy. W 2016 r. w SZRP pojawił się kolejny element, forma służby wojskowej -Terytorialna Służba Wojskowa (TSW) o charakterze całkowicie ochotniczym. Potencjału tej formacji nie można rozpatrywać

⁸ Adiunkt, Kierownik Zakładu Obrony Terytorialnej w Instytucie Dowodzenia Akademii Wojsk Lądowych.

⁹ Wykładowca, Kierownik Zakładu Teorii Przywództwa w Instytucie Przywództwa Akademii Wojsk Lądowych.

tylko w przeliczeniu na ilość żołnierzy „aktywnych bagnetów¹⁰”, pomijając całkowicie ich wpływ jaki może wywrzeć na realizację idei obrony powszechnej¹¹. TSW jest obecnie bezpośrednim łącznikiem pomiędzy wojskiem zawodowym a resztą społeczeństwa, umożliwiającym aktywne zaangażowanie w budowanie potencjału obronnego państwa bez konieczności rezygnacji z życia zawodowego w sektorze publicznym. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego bezpośrednio odnosi się do rozwoju Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT), której podstawowym elementem są żołnierze TSW, jako warunku **powszechnej gotowości obronnej** na całym terytorium kraju¹². W planowaniu obronnym NATO rola obrony terytorialnej jako elementu typowo narodowego o charakterze i oddziaływaniu lokalnym, nie stanowi czynnika istotnego. Jednak w perspektywie bezpieczeństwa państwa, budowy obrony powszechnej, WOT mogą być czynnikiem decydującym. W artykule dokonano charakterystyki roli jaką mogą odegrać WOT. Podjęto również próbę sprecyzowania pojęcia obrony powszechnej poprzez określenia obszarów funkcjonowania na podstawie podobnych rozwiązań w Finlandii i Singapurze.

Powszechna obrona a obrona totalna – ogólne założenia koncepcyjne

Jednym ze sposobów na wyrównanie różnic potencjałów militarnych oraz zdolności potencjonalnego przeciwnika jest przyjęcie strategii **obrony powszechnej** (ang. total force lub total defence¹³).

Obecnie w debacie publicznej środkach masowego przekazu, mówiąc o **obronie powszechnej** używany jest często termin **obrony totalnej**¹⁴. Zdaniem autorów użycie pojęcia „totalne” nie jest prawidłowe i wprowadza odbiorców przekazu w błąd. Tłumacząc z języka angielskiego pojęcie „total defence” na „obronę totalną”, popełniany jest błąd, ponieważ słowo „totalne” odnosi się w języku polskim do innego zakresu pojęciowego. Używane jest w odniesieniu np. do wojny totalnej, totalnej opozycji czy totalnej porażki, czegoś całkowitego,

¹⁰ Pojęcie dotycząc Ilość żołnierzy biorących udział w bezpośredniej walce do tej liczby nie są wliczane pododdziały logistyczne, wsparcia, obsady dowództw.

¹¹ Por Strategia Bezpieczeństwa Narodowego 2020, *Budować system obrony powszechnej w pełni wykorzystujący potencjał instytucji państwowych i samorządowych, podmiotów systemu edukacji i szkolnictwa wyższego, społeczności lokalnych, podmiotów gospodarczych, organizacji pozarządowych oraz obywateli, który będzie stanowił kompleksową odporność państwa na zagrożenia niemilitarne i militarne.*

¹² Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP, Warszawa 2020, s. 19.

¹³ Por *Strategia Obrony Szwecji*, Sztokholm 2015 r.

¹⁴ Por wypowiedź gen. dyw. Wiesława Kukuły dla Polski Zbrojnej <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/29762?title=W-Polsce-o-wojskach-terytorialnych>, [dostęp w dniu 20.12.2020r.].

zupełnego(ang. total cost – całkowity koszt, a nie totalny koszt, ang. total commitment - całkowite zaangażowanie, a nie totalne zaangażowanie). Takie tłumaczenie nie oddaje idei strategii realizowanej obecnie przez państwa skandynawskie, bałtyckie czy Singapur.

Podstawowym założeniem strategii obrony powszechnej jest aktywne, świadome zaangażowanie wszystkich zasobów i elementów jakimi dysponuje państwo w wysiłek na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa. Koncepcja powszechnego zaangażowania w wysiłek militarny nie jest w Polsce obca. Polska jako członek Układu o Przyjaźni, Współpracy i Pomocy Wzajemnej, angażowała większość swoich środków oraz poszczególnych sektorów (m.in. przemysł, media, funkcjonariusze publiczni, edukacja) do szybkiego i sprawnego wsparcia działań wojennych. Jednakże charakter tych przygotowań i działań nie był skierowany na odparcie ewentualnego ataku, a na prowadzenie działań o charakterze ofensywnym.

Strategia obrony powszechnej w XXI wieku to rozwiązanie stosowane głównie przez państwa nie będące regionalnymi mocarstwami, a graniczące z sąsiadem posiadającym wielokrotnie większy potencjał militarny. Obecnie realizatorami tej strategii są takie państwa jak Singapur, Szwecja, Finlandia, Izrael, Estonia w XX wieku także m.in. Jugosławia i Albania. Każde z ww. państw realizowało, bądź realizuje tę strategię w inny sposób. Winston Churchill nawiązując do strategii prowadzenia obrony¹⁵ powiedział: „*Anglia powinna być broniona, lecz nie niszczona przez swój naród*”. Powyższy cytat nawiązuje do ryzyka związanego z obroną powszechną w rozumieniu „za wszelką cenę”, bez względu na koszty. Takie podejście do obrony totalnej realizowała Enver Hodža w Albanii (1946-1985) rujnując państwo gospodarczo kosztem masowych zbrojeń i rozbudowy fortyfikacyjnej kraju¹⁶.

W czasie „zimnej wojny” obrona powszechna oznaczała wszechstronne wojskowo-cywilne przygotowania do obrony państwa, które wymagały **podporządkowania** się wszystkim sektorów działalności.

Przekonanie o stabilności ładu międzynarodowego po 1991 r. oraz pokojowej integracji europejskiej spowodowało, że pewne obszary polityki bezpieczeństwa, takie jak obrona cywilna czy system mobilizacji, przestały być w Polsce rozwijane

¹⁵ S. Cat-Mackiewicz, *Zielone Oczy*, Universitas, Kraków 2012, s. 158.

¹⁶ W czasie czterdziestoletniego panowania komunistycznego dyktatora, w Albańskiej Socjalistycznej Republice Ludowej, według różnych źródeł, zbudowano w latach 1967-1986 od 700 do 750 tysięcy bunkrów, co daje od 24 do 26 na każdy kilometr kwadratowy. Bunkry są wszechobecne w tym kraju i do dziś stanowią średnio jeden bunkier na czterech obywateli.

i modernizowane¹⁷. Nastąpiło odseparowanie funkcji związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa państwa od całości organizacji państwowej i jego bieżącego funkcjonowania. Stanowi to, zdaniem autorów, skutek nakazowego zaangażowania w minionych latach, a nie świadomego i aktywnego udziału w budowaniu potencjału bezpieczeństwa Polski.

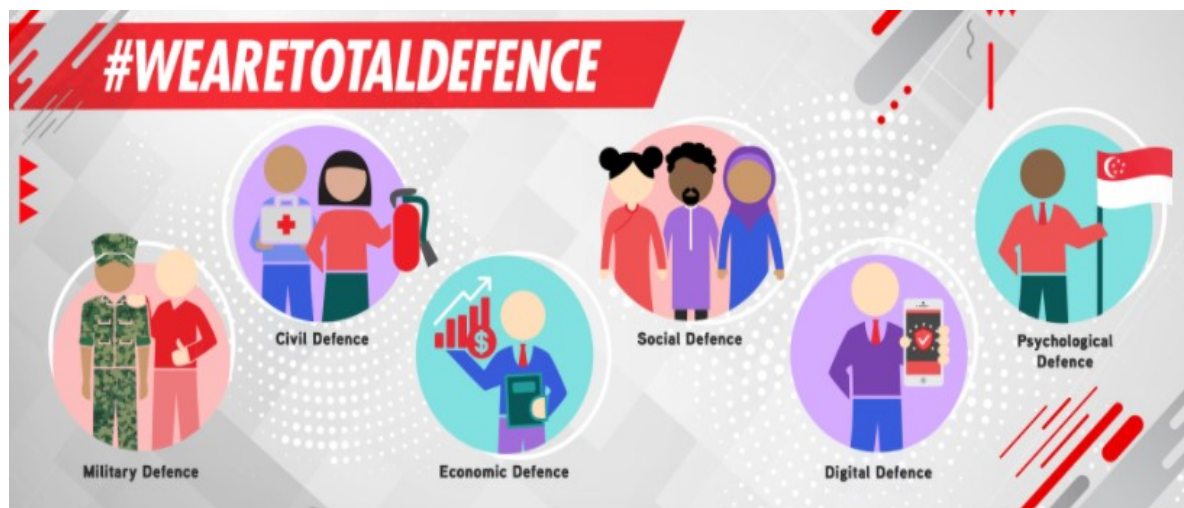
Strategia przygotowania Singapuru do Obrony Powszechnej

Państwem, które ma największe osiągnięcia w organizacji tego rodzaju strategii obronnej jest Singapur. Kraj o liczbie ludności sięgającej 6 milionów posiada 72 tysiące żołnierzy zawodowych i rezerwę szacowaną na 312 tysięcy¹⁸. Ilość żołnierzy oraz rezerw wskazuje na powszechny charakter strategii bezpieczeństwa, w której każdy obywatel ma przypisaną swoją rolę. Położenie geograficzne i znaczenie gospodarcze wymusza utrzymywanie wysokiej zdolności do obrony. W 2020 r. przeprowadzono kampanię ogólnopañstwową „Together We KeepSingaporeStrong” (tł. z ang. razem zapewniamy/tworzymy silny Singapur) - koncentruje się ona na wielu sposobach, w jakie można wcielić Total Defense w codzienne życie i ma na celu propagowanie idei aktywnego zaangażowania się w zapewnienia bezpieczeństwa państwu.

¹⁷ A. Zapałowski, *Koncepcja budowy obrony terytorialnej w programie Akcji Wyborczej Solidarność a koncepcja obrony terytorialnej rządu Prawa I Sprawiedliwości*, AntePortas – Studia nad Bezpieczeństwem, 2016, nr 2(7)

¹⁸https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=singapore, [dostęp w dniu 01.10.2020r.].

Rysunek nr 1. Grafika obrazująca 6 obszarów obrony totalnej.

Źródło: We Are Total Defence – Strona główna | Facebook 2.11.2017.

Obrona totalna Singapuru opiera się na sześciu filarach¹⁹ i obejmuje wszystkie dziedziny funkcjonowania państwa i społeczeństwa, co nadaje jej cechy powszechności:

1. **Siła wojskowa** polega na angażowaniu wszystkich Singapurczyków w budowanie sił obronnych, które odstraszą potencjalnych agresorów od ataku na Singapur i skutecznie bronią go w przypadku ataku.
2. **Obrona Cywilna** jest elementem systemu obronnego państwa i stanowi kompleks przedsięwzięć o charakterze planistycznym, organizacyjnym, szkoleniowym, inwestycyjnym, materiałowo- technicznym i zaopatrzeniowym. Przedsięwzięcia te są realizowane przez organy administracji rządowej i samorządowej oraz jednostki organizacyjne. Wiąże się to również z uświadomieniem obywatelom swojej roli w czasach zagrożeń, zachowaniem jedności w społeczeństwie. Obrona Cywilna ma na celu przygotowanie Singapuru i jego obywateli na wszelkie kryzysy oraz umożliwienie społeczeństwu szybkiej odbudowy. Obywatele zdobywając umiejętności pozwalające na utrzymanie gotowości na wypadek sytuacji kryzysowych, oddając krew do krajowych banków krwi, zachowując czujność wobec zagrożeń i na bieżąco informując o krokach, które

¹⁹https://www.mindef.gov.sg/oms/imindef/mindef_websites/topics/totaldefence/totaldefence2020.html, [dostęp w dniu 01.10.2020r.].

można podjąć podczas pandemii lub innych zagrożeń dla bezpieczeństwa mają zdolność do aktywnego udziału w zapewnienia bezpieczeństwa państwu.

3. **Obrona ekonomiczna** to solidna i odporna gospodarka, która jest konkurencyjna w skali globalnej, odpowiednia dla świata i zdolna do wyjścia z każdego kryzysu. Obywatele mogą stać się wartością dodaną dla obrony ekonomicznej, podnosząc swoje umiejętności, aby pozostać konkurencyjnymi na rynku pracy, rozważnie planując swoje finanse osobiste i mając świadomość zrównoważonego rozwoju zasobów.
4. **Obrona społeczna** polega na wzmocnieniu więzi między różnymi grupami etnicznymi, religijnymi i kulturowymi, budowaniu zaufania i zrozumienia, życiu w harmonii i wzajemnym troszczeniu się o siebie poza własnym interesem, tak aby Singapur pozostawał silny i zjednoczony, zwłaszcza w czasach wyzwań narodowych.
5. **Cyber-obrona** polega na ochronie sieci informatycznych, urządzeń, programów i danych przed atakami, uszkodzeniami lub nieautoryzowanym dostępem. Singapur dąży do bycia Smart Nation, technologia cyfrowa przenika wszystkie aspekty życia, pracy i zabawy jego obywateli. Singapur dąży by być jednym z najbardziej zaawansowanych technologicznie, otwartych i połączonych krajów na świecie. Chociaż rewolucja cyfrowa stwarza możliwości dla Singapuru, czyni go również podatnym na zagrożenia ze strony domeny cyfrowej. Zagrożenia te mogą destabilizować, a także mogą osłabić spójność społeczną i uderzać w pewność siebie i odporność psychiczną obywateli. Singapur buduje solidną obronę, jak również wdraża skuteczne plany naprawcze. Cyfrowa obrona nie była jednym z pięciu oryginalnych filarów wprowadzonych w 1984 r. Została dodana jako filar totalnej obrony 15 lutego 2019 r.
6. **Obrona psychologiczna** to zdolność Singapuru do przezwyciężenia zagrożeń i wyzwań. Zależy ona od zbiorowej woli narodu do obrony stylu życia, determinacji, by stanąć w obronie Singapuru pod presją sił, które podważają interesy narodowe, oraz godzą w ducha walki. Ten instynkt opiera się na silnej wspólnej tożsamości Singapurczyków, dumnych z narodu oraz zrozumieniu, co muszą zrobić, aby zapewnić dalsze bezpieczeństwo, przetrwanie i sukces.

Na oficjalnych stronach internetowych poszczególnych ministerstw czy służb, takich jak policja, straż pożarna, można odnaleźć bezpośrednie odniesienie do ich wkładów realizację

strategii obrony powszechnej. Ma to na celu budowanie przeświadczenia, że praca jaką się wykonuje (np. rozsyłanie listów, uczenie pisania i czytania, zwalczanie przestępczości) jest wkładem na rzecz bezpieczeństwa państwa.

Wielkość państwa Singapur (powierzchnia 725 km²) nie powoduje konieczności wyróżniania obrony terytorialnej jako osobnego rodzaju sił zbrojnych. Każdy mieszkaniec Singapuru z racji wielkości terytorium będzie bronił własnego sąsiedztwa czy dzielnicy. Zastosowane rozwiązania prawne i organizacyjne zawarte w strategii obrony Singapuru, mają za zadanie nadania jej cech powszechności a nie totalności.

Strategia przygotowania Finlandii do Obrony Powszechnej

W Finlandii system bezpieczeństwa aktywnie angażujący wszystkie zasoby rozwijany jest od połowy XX w. Jest on następstwem uwarunkowań społeczno-historycznych oraz położenia geograficznego (doświadczenia w zakresie realizacji strategii obrony powszechnej sięgające XX-lecia międzywojennego i wojny zimowej z ZSRR 1939–1940). Dla Finów pozbawionych wsparcia był to konflikt, który wymagał podporządkowania wszystkich dostępnych sił i środków działaniom obronnym. Zdobyte doświadczenie po Drugiej Wojnie Światowej (dobre praktyki, wnioski z popełnionych błędów) ukształtowało fińską doktrynę opartą na zasadach obrony całościowej, powszechnej, realizowanej w czterech wymiarach (filarach): militarnym, gospodarczym, cywilnym (ochrona ludności i infrastruktury) oraz psychologicznym (utrzymanie woli obrony kraju)²⁰.

Po rozpadzie ZSRR w Finlandii nie zaprzestano rozwoju systemu obrony powszechnej. Rozwijano i modyfikowano w celu przygotowania się na nowe zagrożenia związane z sektorem finansowym, usługami publicznymi, ochroną środowiska, terroryzmem, cyberprzestępczością, bezpieczeństwem energetycznym.

Fińska koncepcja bezpieczeństwa opisana jest w rządowej Strategii bezpieczeństwa dla społeczeństwa z 2017 r. W pracach nad opracowaniem dokumentu uczestniczyli m.in. przedstawiciele administracji publicznej, samorządów, sektora prywatnego i organizacji

²⁰ P. Visuri, *Evolution of the Finnish Military Doctrine 1945–1985*, „Finnish Defence Studies 1”, War College, Helsinki 1990, s. 30–34.
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/119958/FDS%201%20OCR.pdf?sequence=2&isAllowed=yv>
[dostęp w dniu 01.10.2020r.] (nieoznaczony przypis)

pozarządowych. Udział społeczny zagwarantowano, organizując tzw. wysłuchania publiczne²¹.

Fiński system bezpieczeństwa całościowego opiera się na zasadzie „gotowości kryzysowej” do podjęcia działań - na szczeblu centralnym, regionalnym i obywatelskim – ukierunkowanych na zapewnienie prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa oraz skutecznego reagowania na sytuacje kryzysowe. Strategia wyróżnia siedem kluczowych obszarów funkcjonowania społeczeństwa (ang. vitalfunctions of society), które należy zabezpieczać niezależnie od okoliczności – zarówno w sytuacji normalnej, jak i kryzysowej²².

Pierwsza strona Strategii zawiera wymowną grafikę (rys nr 2) obrazującą wszystkie z siedmiu obszarów.

Rysunek nr 2. Grafika obrazująca 7 obszarów obrony powszechnej Finlandii.

Źródło: The Security Strategy for Society, Government Resolution, The Security Committee of Finland, 2.11.2017.

²¹ P. Szymański, *Nowe pomysły na obronę totalną bezpieczeństwo całościowe w Finlandii I Estonii*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2020, s. 21.

²² Ibidem.

Do obszarów zainteresowania strategii należą²³:

1. Zarządzanie.

Zarządzanie stanowi podstawę funkcjonowania dla wszystkich innych obszarów, zapewnienia przekaz informacji, podejmowanie decyzji w każdych warunkach. Zarządzanie jako obszar zainteresowania strategii powszechnej obrony jest podzielony na trzy podobszary. Do pierwszego z nich należy zaliczyć zapewnienie sprawnego funkcjonowania i współpracy na szczeblu cywilno-rządowym. Odpowiednie rozwiązania legislacyjne, porozumienia mają na celu wywołanie efektu synergii pomiędzy władzami centralnymi, przedsiębiorcami prywatnymi, ośrodkami naukowymi. Drugi podobszar dotyczy posiadania rzetelnego, aktualnego obrazu sytuacyjnego przez organy decyzyjne. To obowiązek Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, a praktycznie realizowane przez Rządowe Centrum Sytuacyjne. System komunikacji zaliczany jest do trzeciego podobszaru. Obejmuje on zarządzanie informacją, koordynację komunikacji między władzami, obywatelami, mediami i kluczowymi podmiotami. System łączności jest uważany jako czynnik zwiększający odporność obywateli na sytuacje kryzysowe.

2. Aktywność międzynarodowa i w Unii Europejskiej.

Strategia bezpieczeństwa krajowego uwzględnia współdziałanie na arenie międzynarodowej, przede wszystkim w Unii Europejskiej. Finlandia utrzymuje i rozwija międzynarodowe kontakty oraz współpracę z kluczowymi partnerami. Ciągła aktualizacja i monitorowanie sytuacji międzynarodowej, angażowanie się we współpracę dwustronną i wielostronną ma na celu wspieranie bezpieczeństwa w regionie, a przede wszystkim krajowego. Ten obszar działalności międzynarodowej podzielony jest na pięć podobszarów: funkcjonowanie w UE, rozwijanie współpracy międzynarodowej, międzynarodowe zarządzanie kryzysowe, pomoc humanitarna międzynarodowe operacje ratownicze, zapewnienie obywatelom Finlandii i obcokrajowcom na stałe mieszkającym w Finlandii ochrony i pomocy poza krajem, zapewnienie przepływu towarów i usług między Finlandią a innymi krajami.

²³ Por. *The Security Strategy*op. cit., s. 30-86.

3. Zdolności obronne.

Zdolności obronne mają być proporcjonalne do środowiska operacyjnego i zdolności do odparcia zagrożeń militarnych. Opierają się na nowoczesnych systemach uzbrojenia i posiadaniu dużych rezerw.

Od 2017 r. planowane rozwinięcie mobilizacyjne sił zbrojnych na czas wojny wynosi 280 tys. żołnierzy. Pobór obejmuje ok. 20–25 tys. mężczyzn rocznie (ok. 75% każdego rocznika), którzy następnie przechodzą do rezerwy. Co roku powołuje się na ćwiczenia rezerwy ok. 18 tys. żołnierzy. W odróżnieniu od wielu państw europejskich żołnierze zawodowi stanowią niespełna 3% sił zbrojnych po mobilizacji²⁴.

4. Bezpieczeństwo wewnętrzne.

To obszar strategii obejmujący najwięcej dziedzin i aspektów funkcjonowania państwa. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych odpowiada w głównej mierze za zapewnianie bezpieczeństwa wewnętrznego. Jednakże w tym obszarze swoje pomniejsze role odgrywają prawie wszystkie resorty i agencje rządowe. Podobnie jak w wymienionych powyżej obszarach w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego wyróżnia się podobszary: zapewnienie ochrony prawnej, ochrona warunków demokracji i demokratycznych wyborów, utrzymanie porządku i bezpieczeństwa publicznego, zapewnienie bezpieczeństwa granic, zapewnienie bezpieczeństwa łańcuchów dostaw i bezpieczeństwa towarów, obrona cywilna, zdolności do poszukiwań i ratownictwa morskiego, centra reagowania kryzysowego, utrzymanie służb ratowniczych, kontrola imigracji, zarządzenie imigracją dużych grup, zarządzanie w przypadku skażenia, przygotowanie na zagrożenia biologiczne, zapobieganie skażeniom radiologicznym i reagowanie na nie, przygotowanie na zagrożenia chemiczne.

5. Gospodarka, infrastruktura i bezpieczeństwo dostaw.

Obszar strategii bezpieczeństwa odnoszący się przede wszystkim do szeregu zadań związanych z bezpieczeństwem dostaw. Finlandia jako państwo położone na obrzeżach UE jest w głównej mierze uzależniona od dostaw drogą morską. W tym obszarze zawiera się także: pozyskiwanie zasobów ekonomicznych, ich

²⁴ Por. P. Szymański, *Nowe...* op. cit., s. 26.

koncentracja i ochrona zasobów ludzkich, zapewnienie funkcjonowania systemu finansowego, zabezpieczenie infrastruktury teleinformatycznej administracji publicznej i usług cyfrowych, zapewnienie dostępności i dostępu do komunikacji elektronicznej i usług, zabezpieczenie działalności ubezpieczeniowej, zabezpieczenie dostępności paliwa, zabezpieczenie w energię elektryczną, prognozowanie pogody, transport publiczny i towarowy (lokalny, międzynarodowy), publiczna służba zdrowia, monitorowanie i reagowania na zmiany w środowisku naturalnym, gospodarka odpadami, zarządzanie materiałami budowlanymi, gospodarka mieszkaniowa, zabezpieczanie w wodę pitną, gospodarka wodna (przeciwpowodziowa), siła robocza, szkolnictwo i nauka, ochrona ważnych gałęzi przemysłu i usług, gospodarka żywności.

6. Prawidłowe funkcjonowanie społeczeństwa i usług publicznych.

Fińska strategia bezpieczeństwa nakazuje utrzymanie odpowiedniego poziomu usług publicznych w celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa, w zakresie: służby zdrowia, świadczeń socjalnych, edukacji.

Działania w tych zakresach mają zapobiegać rozwarstwieniu społeczeństwa, zjawisku wykluczenia, a poprzez to zapewniać spójność społeczeństwa i poczucie patriotyzmu. Wszystko to, co składa się na fiński model solidarnego państwa dobrobytu.

7. Odporność psychologiczna.

Odporność psychologiczną narodu fińskiego buduje się w sposób zaplanowany poprzez pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego, umożliwianie praktyk religijnych, aktywność sportową, jak również wolontariat. Te wszystkie działania prowadzone przez różne ministerstwa mają za zadanie budowanie zaufania do państwa jako gwaranta bezpieczeństwa i odporności na ataki informacyjne.

W fińskiej strategii bezpieczeństwa całościowego, powszechnego oprócz zapisów określających zakres funkcjonowania odnajdujemy również odniesienia do konkretnych ministerstw odpowiedzialnych za ich realizację. Taki klarowny podział obowiązków, już na początku w dokumencie strategicznym, pozwala na identyfikację organów odpowiedzialnych za wkład w zapewnienie bezpieczeństwa, przetrwania państwa, a poprzez to wzmacnianie poczucia odpowiedzialności.

Wojska Obrony Terytorialnej w realizacji założeń obrony powszechnej

Analiza poszczególnych obszarów Strategii Bezpieczeństwa Narodowego pozwala na odnalezienie wielu analogii z rozwiązaniami wdrożonymi w Singapurze i Finlandii w zakresie realizacji obrony powszechnej.

Strategia bezpieczeństwa RP opiera się na podziale na cztery zasadnicze filary:

1. Bezpieczeństwo państwa i obywateli;
2. Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego;
3. Tożsamość i dziedzictwo narodowe;
4. Rozwój społeczny i gospodarczy, ochrona środowiska.

W tabeli nr 1 przedstawiono zbieżności zakresów strategii bezpieczeństwa Singapuru, Finlandii i Polski oraz obszaru działalności WOT w celu wskazania roli jaką ten rodzaj sił zbrojnych może odgrywać w realizacji obrony powszechnej.

Tabela 1. Porównanie założeń obrony powszechnej Polski, Finlandii, Singapuru oraz obszarów funkcjonowania WOT

SINGAPUR TOTAL DEFENCE (5 filarów)	Fińska koncepcja bezpieczeństwa (7 filarów)	Strategia bezpieczeństwa narodowego RP (4 filary)	Wojska Obrony Terytorialnej (cele i obszary funkcjonowania)
Siła Wojskowa Cyberobrona, Obrona społeczna Obrona cywilna	Zdolności obronne Zarządzanie Bezpieczeństwo wewnętrzne Prawidłowe funkcjonowanie społeczeństwa i usług publicznych	Bezpieczeństwo państwa obywateli	Budowa na całym terytorium kraju powszechnej gotowości obronnej; wzmocnienia potencjału odstraszenia Sił Zbrojnych RP; Zespół Działań Cyberprzestrzennych (ZDC) będące wsparciem dla Wojsk OT; zapewnienie ochrony

			ludności i mienia, wzmocnienie granicy państwowej oraz bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej; Obrona Cyberprzestrzeni;
Obrona psychologiczna	Odporność psychologiczna	Tożsamość i dziedzictwo narodowe	Przygotowania społeczeństwa do wypełniania obywatelskiego obowiązku obrony ojczyzny; kształtowania patriotycznych postaw i fundamentów systemu obronnego państwa.
Filar ekonomiczny	Gospodarka, infrastruktura, bezpieczeństwo dostaw	Rozwój społeczny i gospodarczy, ochrona środowiska	Kształtowanie potrzeby utrzymywania sprawności fizycznej
	Aktywność międzynarodowa i w Unii Europejskiej	Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego	Współpraca szkoleniowa z USA (National Guard)

Źródło: Opracowano na podstawie DD-3.40 Wojska Obrony Terytorialnie w operacji, Warszawa 2018 r.

WOT którego żołnierze mają bezpośredni kontakt z społecznością na całym obszarze państwa jest rodzajem sił zbrojnych który ma największy potencjał w zakresie realizacji założeń strategii obrony powszechnej. Poprzez utrzymywanie wysokiej gotowości do

podjęcia działań²⁵ są również rodzajem sił zbrojnych który może być użyty natychmiastowo w dowolnym obszarze kraju.

Rozwijanie poszczególnych zdolności przez WOT wpisuje się w założenia obrony powszechnej, ponieważ będąc rodzajem Sił Zbrojnych RP, przyczyniają się do²⁶:

- a. budowy na całym terytorium kraju powszechnej gotowości obronnej;
- b. wzmocnienia potencjału odstraszenia Sił Zbrojnych RP;
- c. zwiększenia gotowości Sił Zbrojnych RP (adekwatnie do zaistniałego zagrożenia o charakterze militarnym i niemilitarnym) celem niedopuszczenia do eskalacji zagrożenia oraz usunięcia skutków jego wystąpienia, w tym zapewnienia ochrony ludności i mienia, wzmocnienia granicy państwowej oraz bezpieczeństwa infrastruktury krytycznej;
- d. wspierania budowy rezerw osobowych Sił Zbrojnych RP;
- e. przygotowania społeczeństwa do wypełniania obywatelskiego obowiązku obrony ojczyzny;
- f. kształtowania patriotycznych postaw i fundamentów systemu obronnego państwa.

Jedną z zasadniczych zmian dla formy systemu bezpieczeństwa Rzeczypospolitej nadającej mu cechy obrony powszechnej była zmiana w Ustawie z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1967 nr 44 poz. 220) w której wyodrębniono TSW precyzując sposób jej pełnienia. Zmiana ta ułatwiła i skróciła czasu powołania do służby wojskowej a zastosowane rozwiązania szkoleniowe w WOT umożliwiły szybkie przeszkolenie dużych ilości ochotników.

TSW to specyficzny sposób pełnienia służby wojskowej a jednocześnie funkcji społecznej. Aktywność obywatelska żołnierza TSW związana jest mocno ze **środowiskiem lokalnym**. Obejmuje często regiony w których nie ma jednostek wojsko operacyjnych, co sprzyja propagowaniu w tych środowiskach idei służby państwu i wspierania wysiłku na rzecz budowy systemu bezpieczeństwa powszechnego. Poprzez rozmieszczenie na terenie całego kraju poszczególnych batalionów WOT, żołnierze tej formacji mają największy i najlepszy kontakt bezpośredni a poprzez to możliwość bezpośrednich interakcji z obywatelami w swoich miejscach zamieszkania spośród wszystkich Rodzajów Sił Zbrojnych RP.

²⁵ Na wysoki stopień gotowości i czas stawiennictwa ma wpływ brak specjalistycznego uzbrojenia i związane z tym ograniczenia techniczne, co wpływa jednocześnie na mały potencjał bojowy.

²⁶DD-3.40, *Wojska Obrony Terytorialnej w operacji*, Warszawa 2018.

Specyfika WOT polega na ich regionalizmie, który wpisany w lokalną społeczność powoduje, że ten rodzaj sił zbrojnych bez wątpienia staje się spoiwem lokalnych społeczności na poziomie administracyjnym, militarnym, jak również więzi obywatelskich. Poprzez powyższe wpływa na takie aspekty jak odporność psychologiczną społeczeństwa będącą elementem strategii obrony powszechnej.

Podstawową funkcją Wojsk Obrony Terytorialnej – w zamyśle ich powstania i wykorzystania – jest uzupełnienie potencjału obronnego, a finalnie zapewnienie bezpieczeństwa państwa przed zagrożeniami pochodzenia zewnętrznego. W tym względzie Wojska Obrony Terytorialnej są częścią systemu **zapewniającego ochronę bytu narodowego i nienaruszalność granic**. Dzięki swojej obecności zapobiegają powstaniu zagrożeń (odstraszenie), a w wypadku ich powstania są narzędziem ich ograniczania²⁷.

W obowiązującej Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 r. nie można odnaleźć sprecyzowanych zadań dla poszczególnych podmiotów państwa i ich roli w celu realizacji strategii obrony powszechnej. Zdaniem autorów taka sytuacja nie pozwala na jasny podział zakresów odpowiedzialności. Budowa „kompleksowej wizji kształtowania bezpieczeństwa²⁸” bez podziału odpowiedzialności i skompletowania poszczególnych jego elementów powoduje rozmycie zadań i obowiązków.

Podsumowując, WOT to element składowy systemu obrony powszechnej państwa o zasięgu lokalnym i regionalnym. Zdobywanie przewagi Polski nad innymi państwami nie musi być pochodną przewagi militarnej, w toku przyjętych doktryn i zobowiązań sojuszniczych powinna być pochodną optymalnego wykorzystania posiadanych zasobów, także społecznych. Żołnierze TSW mogą być najlepszym środkiem zapobiegawczym w celu przeciwdziałania min. destabilizacji, dywersji, osłabienia morale, czyli wszystkim działaniom podejmowanym przez przeciwnika przed faktycznym rozpoczęciem działań militarnych.

Błędem zdaniem autorów jest wykorzystywanie żołnierzy TSW jako substytutu Obrony Cywilnej, zarówno w aspekcie kapitałowym, bezpieczeństwa militarnego jak i społecznym.

Biorąc pod uwagę powyższe, wyrażamy nadzieję, że zaprezentowane wnioski stanowić będą początek dociekań nad doskonaleniem systemu wykorzystania WOT w

²⁷A. Michalak, *Cele, zadania, struktura i funkcje wojsk obrony terytorialnej w XXI wieku* (red.) *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, 2017 nr 3, s.35.

²⁸ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP, Warszawa 2020, s. 5.

aspekcie bezpieczeństwa państwa i realizacji strategii obrony powszechnej, która zdaniem Dowódcy WOT gen. dyw. Wiesława Kukuły jest²⁹: *idealnym rozwiązaniem balansującym koszty i efektywność obrony w państwach małych i średnich, które (...) znajdują się blisko źródeł zagrożeń.*

BIBLIOGRAFIA:

1. Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1967 nr 44 poz. 220)
2. *Wojska Obrony Terytorialnej w operacji*, DD-3.40, Warszawa 2018.
3. *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Warszawa 2020.
4. *Strategia Obrony Szwecji*, Sztokholm 2015.
5. Cat-Mackiewicz S., *Zielone Oczy*, Kraków 2012.
6. Michałak A., , *Cele, zadania, struktura i funkcje wojsk obrony terytorialnej w XXI wieku* (red.) *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, nr 3, 2017.
7. Szymański P., *Nowe pomysły na obronę totalną bezpieczeństwo całościowe w Finlandii I Estonii, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia*, Warszawa 2020.

INTERNET

1. https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=singapore [dostęp w dniu 01.10.2020r.]
2. https://www.mindef.gov.sg/oms/imindef/mindef_websites/topics/totaldefence/totaldefence2020.html [dostęp w dniu 01.10.2020r.]
3. <https://www.defence24.pl/gen-kukula-koncepcja-obrony-totalnej-moze-znalezc-swietny-grunt-na-wdrozenie-w-polsce-defence24-tv>[dostęp w dniu 01.10.2020r.]
4. P. Visuri, *Evolution of the Finnish Military Doctrine 1945–1985*, „Finnish Defence Studies 1”, War College, Helsinki 1990, <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/119958/FDS%201%20OCR.pdf?sequence=2&isAllow=yvv> [dostęp w dniu 01.10.2020r.]
5. *The Security Strategy for Society*, Government Resolution, The Security Committee of Finland, , www.turvallisuuskomitea.fi. [dostęp 02.11.2020r.]

²⁹ <https://www.defence24.pl/gen-kukula-koncepcja-obrony-totalnej-moze-znalezc-swietny-grunt-na-wdrozenie-w-polsce-defence24-tv> [dostęp w dniu 01.10.2020r.]